

SİHÂM-I KAZÂ'NIN DİL VE ÜSLUP BAKIMINDAN ELEŞTİRİSİ*

Nurettin ÇALIŞKAN**

ÖZET

Divan şiiri Türkçe'nin kurallarının ve sınırlarının inceliklerle uygulandığı sağlam bir dil geleneğine sahiptir. Divan şairleri şiirlerinde orijinal söyleyiş arayışını kusursuz bir dil kullanımı ile birlikte sürdürmüşlerdir. Divan şairlerinin beyitlerinde aruz vezninin işleyişine uygun güçlü bir şiir dili haline gelmesi, şairlerin bu dili bağlamında, son derece özenli ve hatasız kullanması ile mümkün olmuştur. Selçuklular devrinin hâkim yazı dili olan Farsça karşısında başlarda yetersiz görülen Türkçe, 17. yüzyıla gelinceye kadar şairlerin mısralarında titizlikle işlenmiş ve Divan şiirindeki ifade gücü ve ahenginin zirveye ulaştırılması ise, bu yüzyılın kendine özgü üslubu ile öncü divan şairi olan Nefî tarafından başarılmıştır. Şair Farsça Divanı'nda ise şairliğinin edinilmiş değil, yaratılıştan var olduğunu göstermiş ve lirizmini başka bir dile kusursuz biçimde taşıdığını göstermiştir. *Sihâm-ı Kazâ* ise Türkçenin nazımda ulaştığı gücün çok uzağında, yalnızca içeriği değil Türkçesi ile de kabul görmemiş bir eserdir. Tanzimat'tan başlayarak hazırlanan şiir şerhleri ve antolojileri incelendiği zaman, bu eserlerde *Sihâm-ı Kazâ*'daki şiirlere yer verilmediği görülür. İlginçtir ki *Sihâm-ı Kazâ*'nın şiir severlerin hafızasına kazandırdığı beyit sayısı yok denecek kadar azdır. Bu çalışmada eserdeki manzumelerin dil kusurları incelenecek ve üslup bakımından zamanının ve bugünün şiir okurunun beğeni düzeyine hitap etmediği ve niçin edemediği örneklerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ölçüt olarak sadece Türk halkının zevk-i selimi değil, aynı zamanda *Nefî Divanı*'ndaki şiirler esas alınmış, tespit edilen hatalar onun içindeki şair eleştirisi ile farklı bir özelliği olan divânı ve dönemin Türkçe söz varlığını içeren eserlerle karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nefî, Nefî Divanı, Sihâm-ı Kazâ, tenkit, üslup, eşdizimli sözcükler, edebilik.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Okt., Süleyman Demirel Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, El-mek: beycah@hotmail.com

A CRITICAL REVIEW OF LITERARY LANGUAGE AND STYLE IN *SİHÂM-I KAZÂ* IN COMPARISON WITH *NEF'Î'S DİVAN*

ABSTRACT

Ottoman literature called Divan represents a well-established tradition that aims to reach perfectness in style and use of language. Turkish language that seemed to be insufficient to create its own poetic language against Persian has claimed its own independence in poetry having been improved and enriched by hundreds of poets until Nefî's era. Nefî, one of the pioneering poets of the divan poetry with his originality in harmony and style in the 17th century, helped Turkish to gain its complete power of expression and harmony and displayed in his Persian Divan that he could easily transfer and use his poetic genius in another language. In his Turkish and Persian Divans, he reflects the essential patterns of the mental tradition in a sensitive language.

On the other hand, *Sihâm-ı Kazâ*, a collection of satirical poems, has never been well received due to its flawed language and lackness a beautiful poetic style. When poetical commentaries and anthologies published since the Tanzimat period are examined, it may well be said that they do not include any poems from this work. It is also interesting that poetry lovers hardly keep any distiches from this work in their mind. The book does not derive its fame from its language or content. In this study the poems in *Sihâm-ı Kazâ*, are studied and subjected to analytic criticism to contrast its poems' quality with the then-poem readers' literary senses.

Key Words: Nefî, Nefî's Divan, *Sihâm-ı Kazâ*, criticism, style, collocational words, literary value.

Giriş

Divan şiiri soyutlamaya dayalı mana evrenini kendine özgü bir dil ile oluşturmuş, şiirin amacını fiziki âlemin dışında, ideal, aşkın bir güzelliğin tasviri olarak belirlemiştir. Söz ilahi bir hazine, şair ise belli biçim, kalıp ve hayal unsurlarının içinde bir-i mazmun kullanarak estetik bir ibda peşinde olan söz elçisidir. *Sihâm-ı Kazâ*,¹ ise divan şiirinin terkip ve ve mazmunlarının 17. asırda yaşamış bazı devlet adamları ve şairlerin ahlak ve edep dışı bir üslupla hicvedilmesi kullanıldığı bir nazım eserdir. İçindeki şiirlerin Divan şiirinin geleneğinde var olan dil hassasiyetini barındırmadığı edebiyat tarihçileri tarafından dile getirilmiştir. Eserin araştırmacılar tarafından ihmal edilmesinin ve edebiyat okuru tarafından da beğenilmemesinin muhtemel sebeplerinden biri sefih bir ahlak anlayışının içeriğine hâkim oluşu, diğeri ise hiciv için kullanılan dilin özensizliği ve şiirlerde divan şiirinin temel niteliklerinden olan ahengin bulunmamasıdır. Bu çalışmada önce *Nef'î Divanı* ve *Sihâm-ı Kazâ*'da şair ve şiire nasıl bakıldığı araştırılmış, *Sihâm-ı Kazâ*'daki nazımın *Nef'î Divanı*'nda ortaya konulan şiir anlayışı ile tutarlılığı sorgulanmış ve içeriğinin dışında eserin has bir nazım örneği olmadığına göstergesi kabul edilebilecek fazla sayıdaki dil ve yapı kusurları tahlil

¹ Makalede *Sihâm-ı Kazâ* metni için 'Metin Akkuş, *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ*, Akçağ Yay., Ankara 1998 takip edilmiştir. *Sihâm-ı Kazâ*'nın ilk üç kasidesi (*K*) ve altı bentlik *Terkib-i Bend* (*Tb*); uzun şiirler *Kitâ-i Kebir* (*Kb*) ve dörtlükler ise (*M*) olarak kısaltılmıştır. Şiirlerin ve beyit alıntılarının sonundaki harfler şiirin türünü, birinci rakam şiirin kitaptaki sırasını, ikinci rakam beytin şiir içindeki numarasını verir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

edilmiştir. Yer yer *Nef'î Divanı* ile karşılaştırılarak Türkçesi ve üslubu bakımından eserin tenkidi yapılmıştır.

Şiir ve Şiir Dilinin Edebiliği

Şiir ilhamla başlayan ve sözle görünür hale gelen zihni bir cehd ve inşa sürecinin ürünüdür. Bilgegil bu keyfiyeti "... *tefekkür ve teemmülün ta kendisidir; şiir, fikir dalgalarının ölçüler derununda ikamet için, şairin zevk ve cehdine teslimiyetidir.*" ifadesi ile teyit eder. Sanat eserinin doğumu ile neticelenen bu faaliyetin birinci unsuru "*hayret hissi*"dir: "*Şiir, iç dünyadan veya dış dünyadan gelen güzellik ihsasının doğurduğu hayret hissine lisanın güzelliğini kullanarak beden verme sanatıdır.*" İkinci unsuru ise "*insan ruhunda yaşanan vakıalar*"dır: "*şiir, insan ruhunda geçen vakıalara lisan müzikalitesinden beden verme sanatıdır*"²

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü ise şiiri "*Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk*" olarak tarif eder. Şiirin "*Düş gücüne, hayale, imgeye, gönle seslenen, anı, duygu, coşku uyandıran, etkileyen şey*" olması zorunludur. Metin merkezli birinci tanıma göre biçim, ahenk ve imgelem kelimeleri şiire dönüştüren üç temel malzemedir. Şiirin okur merkezli ikinci tanımı ise okurun şiire/metne muhatap olması ve kendi anlamını inşa etmesine giden sürecini içerir. Şairin bu malzemeleri kullanma yöntem ve biçiminden onun temsil ettiği şiir geleneğine aidiyetini gösteren edebi dili; kendine özgü bu edebi dilin hususiyetlerinden ise üslubu ortaya çıkar. Bir üst dil olan edebi dil aracı ile ürettiği şiirin düş gücüne, imgeye ve gönle seslenişi, hatıra, his ve coşkuları etkilemiş derecesi ise onun edebi değerini oluşturur.

Sanat, nesnesini estetize etme ve ona bedii bir form ve muhteva kazandırma çabasıdır. Nazımda ve nesirde bu çaba ortak nesnesi olan kelimeler üzerinde sarf edilir. Fakat Ahmet Haşim'e göre söz konusu şiir olunca, ifadeler nesirden ne kadar uzaklaşırsa halis veya saf şiire o derece yaklaşır.

"*Şairin lisanı 'nesir' gibi anlaşılacak için değil fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, müzikî ile söz arasında, sözden ziyade müzikîye yakın mutavassıt bir lisandır. Nesir'de üslubun teşekkülü için zaruri olan anâsırın hiçbiri şiir için mevzubahis olamaz.*"

Cümlelerin düzyazı görünüşünden kurtulması ve bedii düzeye çıkması için a) "... *muhakeme, mantık, belagat, insicam, tahlil, teşbih, istiare ve bütün bunlara müşabih evsafın şiirin bünyesinde mahiyet değiştirip dönüşüme uğraması*; b) "... *bazı aksâmın şüphe ve müphemiyette kalması*" ve "*üslûpta köreltici bir sarâhât*"den kaçınılması gerekmektedir. Bu şartlar sağlanmazsa "...*sanatkâr en kıymetli müttefiki olan kâriin ruhundan gelecek yardımı kaybetmiş olur.*"³

Ahmet Haşim'in yukardaki görüşleri başta Yahya Kemal olmak üzere başka birçok şair tarafından paylaşılmıştır. Bu nitelikler şekildeki sınırlamalara rağmen divan şiirinde ve özellikle gazel formunun özünde bulunmaktadır. Divan şairi, sözün değerli olduğunun idrakindedir. Onu lüzumsuz yere uzatarak gevezeliğe dönüştürmemiş, en az kelime ile en yüklü ve en derin mânâyı yakalamaya çalışmıştır. Kendi dilini keşfedip işleyince şairlik sıfatını ve üslubunu da kazanmıştır. Recâizâde Ekrem Bey'in şiiri üzerine Tanpınar'ın yaptığı değerlendirme konunun bu yönüne farklı açıdan bakar ve aynı sonuca ulaşır:

² Kaya Bilgegil, *Cehennem Meyvesi*, Salkımsöğüt Yay., Ankara, 1997. s.10, 11; 37.

³ Ahmet Haşim "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazât", *Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri*, Haz.: İnci Enginün-Zeynep Kerman, Dergâh Yay., İstanbul 2005, s. 65-71.

“... Şiirde dili kaybeden her şeyi kaybeder. Çünkü her şeyden evvel insanı kaybeder. Hiçbir düzeni olmayan, sadece lügatten seçilen, ne halkın ağzında ne kültürde prestiji olan kelimelerle yapılan bu şiirler, bu rast gele kafiyeler ancak sakat çocuklar doğurabilirdi.”⁴

Edebi dil anlam dünyasındaki bedii değer kazanmış ifadeleri ile okura yine bedii haz veren bir metnin dilidir. Önal edebi dil kavramına şu izahı getirir:

“Daha çok beş duyuya hitap eden ve zaruri ihtiyaçlara cevap veren günlük dilin ve akla hitap eden bilim dilinin yanında edebî dil, bütün bunları kapsamakla birlikte soyuta, müphemiyete, birden fazla anlam ilişkisine, kurguya, muhatabına göre değişen çağrışım dokusuna, genellikle duygusal ve hayalî iklimlere ve estetik bir dünyaya açılan yorumlara sahiptir.”⁵

Çetişli’ye göre, edebi dil eseri bir sanat nesnesine dönüştürme eyleminin hem aracı hem en üst gayesidir:

“... edebiyat dili/edebî dil, günlük ve ilmî dille aynı kaynaktan beslenmesine veya aynı dil unsurlarını kullanmasına rağmen, onlardan bir hayli farklı ve başka bir dildir. Söz konusu farklılık, tamamıyla dil veya dil unsurlarının farklı biçim ve tarzda kullanılmasından; onlara farklı mânâ, ses, çağrışım ve duygu değerleri yüklenmesinden; onların yeni ve orijinal terkiplere dönüştürülmesinden kaynaklanır. ...Tıpkı alelade bir mermer kütesinin heykeltıraşın elinde nadide bir heykele dönüşmesi gibi. Buradan hareketle diyoruz ki edebî dil, dil içinde bir ‘üst dil’dir.”⁶

Çetişli bir ifadenin veya metnin dilinin edebi dil niteliği kazanması için on iki özelliğin bulunmasını şart koşar. *Sihâm-ı Kazâ* edebi bir eser midir sorusu bu yeterlik şartlarının ne ölçüde karşılandığı ile cevaplandırılabilir.⁷

Edebi dilin asgari müşterekleri olarak vazedilen on iki ölçütten ilgili olanlar, *Sihâm-ı Kazâ*’nın edebi değerinin tespiti ve üslubunun karşılaştırılması için kullanılabilir.⁸

1. **Edebî dil, işlenmiştir.** Yukarıda örneklenen dil tahlillerine göre *Sihâm-ı Kazâ*’daki dilin işlenmiş olduğunu söylemek imkânsızdır.

2. **Edebî dil, zengindir.** *Sihâm-ı Kazâ*’daki dil ilk bakışta zengin olduğu izlenimi verir. Ama kullanılan bayağı kelimeler ve *Nef’î Divânı*’nda karşılığı bulunan terkipler incelendiğinde bunların çok sık tekrarlarla kullanıldığı görülür.

3. **Edebî dil, ferdîdir.** *Sihâm-ı Kazâ*’daki dilin şairinin üslubunu yansıttığı kuşkusuzdur. Ne var ki birçok mısra’ın düz yazıya kolayca dönüşmesi nazmı ferdi ve muayyen bir üslup özelliğinden uzaklaştırmaktadır.

4. **Edebî dil, ortak/tabii dile göre sapmadır.** Bu özellik nazımda daha çok geçerlidir. *Sihâm-ı Kazâ*’daki dil günlük ortak tabii dile göre bir sapmadır. Fakat, Abdullah Harmancı’nın sapmalar için yaptığı “Zaman zaman dil sapmalarının bir oyundan, yüzeysel bir takım denemeler yapmaktan öteye gitmediği görülür. Oysa burada da belirtildiği gibi, dil sapması, normal yollarla ifade edilemeyecek bir derinliğe işaret ettiği, bu anlamı ima ettiği sürece işlevsel ve manidardır”⁹ tespiti çerçevesinde bu eserin şiiriyeti ile değil içeriği ile ilgili bir sapmadır.

⁴ A.Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, 1988, s. 482.

⁵ Mehmet Önal, “Edebi Dil ve Üslup”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 36, Erzurum 2008. s. 27.

⁶ Mehmet Önal, *agm*, s.31

⁷ Mehmet Önal, *agm*, s. 31

⁸ İncelenen konu gereği Çetişli’nin tespit ettiği ortak niteliklerden bazıları soruya dönüştürülmesine gerek görülmemiştir.

⁹ Abdullah Harmancı, “Cemal Süreya Şiirinde Dil Sapmaları”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* V 8/4 S. 2013. s. 909-918.

5. **Edebî dil, muğlak ve kapalıdır.** *Sihâm-ı Kazâ*'da tecrit yoktur, dili muğlak ve kapalı değildir. Bazı söz sanatları kullanılmış ve ses tekrarları ile ahenk oluşturma denenmiştir. Ama teşbihin dışında divan şiirinin yapı taşlarından olan anlam sanatları fazla kullanılmadığı için düz anlam yoğunlukludur.

6. **Edebî dil “söz”dür.** *Sihâm-ı Kazâ*'daki dil “söz” divan edebiyatında yüceltilen ve ilahi bir niteliği olan söz değildir.

7. **Edebî dilin varlık amacı güzelliştir.** *Sihâm-ı Kazâ*'daki dilin amacı şiir aracılığı ile güzelliği yakalamak değildir.

Şiirde Üslup ve Gerçek Şiir

Sanatın her cephesinde olduğu gibi şiirde şairin kendi oluşunu eserine yansıtması üslup kavramı ile ifade edilir. En genel manası ile kavram “*belli bir duyuş, görüş ve birikime sahip olan sanatçının hayatında ve sanatını icrasında edindiği tecrübe ve tavırlarla seçtiği konuyu, biçim ve içeriğin belirlediği vasıta ve yöntemler kullanarak kendisine has bir biçimde ördüğü kelimelerle anlatmasından doğan bir edebî değer unsuru ve ölçüsü*”¹⁰ olarak tanımlanır.

Edebiyatta üslup kavramına şiirde olduğu gibi şair-yazar, eser ve okur merkezli olmak üzere üç farklı cepheden yaklaşmıştır. Bu çalışmanın amacı iki nazım eseri arasında şairlerinin üsluplarına yönelik tezler geliştirmek olduğu için şair merkezli tanımlar esas alınacaktır. Bunlardan biri doğa tarihçisi ve ansiklopedist Buffon'un sanatçının kendi iç dünyasında evrensel bir bedii üslup taşıdığını ifade ettiği meşhur ifadesidir:

“Yalnızca iyi yazılmış eserler baki kalma özelliği kazanacaktır. Bir eserdeki bilgilerin miktarı, gerçeklerin şaşırtıcılığı, yapılan buluşların tazeliği onun edebi eser olarak yaşamasını temin etmez. İçinde bu sayılanların bulunduğu bir eser önemsiz şeylere ilgi gösteriyorsa, zevksiz asaletsiz, istidatsız bir dille yazılmışsa, zamanla yok olup gidecektir. Zira bilgi, buluş ve gerçekler kolayca kabul edilebilir, başka bir şeye dönüşebilirler. Hatta çoğu zaman daha usta bir elde daha rafine hale gelir. Bütün bunlar bireyin dışında kalan şeylerdir. Oysa üslup insanın tâ kendisidir; ne ortadan kalkar, ne zamanla bir şeye dönüşebilir ve ne de eskiyebilir.”¹¹

Yahya Kemal “*Halis bir şiir fena okunabilir; lâkin sahte bir şiir iyi okunamaz.*”¹² ifadesi ile şiir şairin üslubunu yansıtmıyorsa o şiirin bir şekilde sahte olduğunu belirtir:

“Sahte manzumeler nevi nevi ve derece derecedir. En büyük şairlerin divanları bile maateessüf sahte ve mihaniki mısralarla ve hatta manzumelerle doludurlar. Bu büyük şairler şiir söylemek sanatını iyi bildikleri için ve senelerce bu yolda meleke hâsıl ettikleri için, bu kudretleri ile hakiki şiir olmayan manzumeler söylemişler, divanları doldurmuşlar, kitaplar vücuda getirmişlerdir. Bu manzumeler onların hakiki eserleri değildir. Hakiki şiirin musikisi ve parlıtı görülmeyen bu kabil manzumelerde sahteliği ifşa eden bir mihanikiyyet göze çarpar. Nitekim bu büyük şairlerin mutantan cildlerinden okuna okuna yine asıl şiirleri okunur. Bir de hakiki şair olamayan lakin cild cild şiirler vücuda getirmiş meşhur şiir üstadları vardır. Bunlar şiir sanatını iyi bildikleri için uzaktan, yakından şiiri andırır manzumeler yazmışlardır. Hiç bir milletin edebiyatında bu nevi eserlerin revacı yoktur.”¹³

¹⁰ Ahmet Çoban, *Edebiyatta Üslup Üzerine*, Akçağ Yay., Ankara 2004. s. 16.

¹¹ Rémy G. Saisselin Buffon, “Style, and Gentlemen”, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, v. 16/3, Mar. 1958, pp. 357-361. s.357, <http://www.jstor.org/stable/427383>. Accessed: 02/03/2011 04:19

¹² Yahya Kemal Beyath, *Edebiyata Dair*, Kubbealtı Yay.,1997. s.3.

¹³ Yahya Kemal, *age.*, s.6.

Nilüfer Tanç *Hüsn ü Aşk*'ın okur merkezli tahlilini yaptığı makalesinde Şeyh Gâlib'in, sözde şairler üzerine eleştirilerini aktardıktan sonra ona göre şairin âşık olduğunu söyler. Şair "... "gönül ehli, iyi huylu, ımlı ve irfan sahibi olmalıdır." Şairlik için dert sahibi olmak, acı ve belayla yaşamak gerekir. Şair, herkesin dilinde dolaşan hayallere iltifat etmeyip, orijinal fikirler üretebilmeli, çoğu Arapça ve fazla kullanılmayan sözlerle şiir yapmamalıdır. Daha önce denenmemiş yepyeni bir üslup kullanmalıdır. 'Halkın rezilleri, Şeytan artığı yiyenler gönül ilhamını bilemez, üslup sahibi olamazlar.'"¹⁴

Dolayısıyla, şiiri hakiki şiir olarak kabul edilmiş bir şairin edebi türü farklı da olsa yazdığı bütün şiirler yine onun üslubunun izlerini taşır.

Türkçe Divan'da Nef'i'nin şairliği

Divan şiiri sıradan şairlerin ürünü değildir. Ortalama bir divan şairinin kuvvetli bir ilmi tahsili vardır. Devrine kadar gelen edebi ve kültürel birikime ile hâkimdir. Halk irfanını, folklorünü ve edebi geleneğini özümsemiştir. Geçmişin ve devrinin sosyal ve siyasi olaylarına vakıf olmak ve bunları yeri geldikçe tabii bir biçimde nazmına taşımak zorundadır. Kendinden önceki Ahmet Paşa, Fuzûlî ve Bâkî ve kendinden sonraki Nedim ve Şeyh Gâlib ile sona erdiği kabul edilen büyük Divan edebiyatı şairlerinden kabul edilen Nef'i, bahsedilen asli unsurları edebi kişiliğinde tabii biçimde mezcetmiştir. Kıvamını ve ölçüsünü bulmuş nazmı, müstağni ve pervasız ruh yapısı ile yalnızca on yedinci yüzyıldaki çağdaşları arasında değil, bütün klasik Osmanlı Divan şiiri içinde müstesna bir yere sahiptir. Divanlarında sağlam bir dil zeminine oturan nazmı, kasidelerinin hemen her mısraından akseden derin ses zenginliği ve ahenk, gazellerinde ruha hitap eden lirik söyleyiş, fahriyelerinde ve bazı makta beyitlerinde tarif edip duyurduğu nazım felsefesi onu divan şiirinin çığır açan, zirve şairlerinden birisi yapan niteliklerinden bir kaçıdır. Köprülü "*hayallerindeki azamet, dilindeki zenginlik, üslubundaki emsalsiz ahenk ve ihtişam*" ile şiirini tavsif ederken onun zirve şairlerden biri olduğunu onaylamaktadır.¹⁵

Nef'i'nin divan şiirinde müstesna bir yer edinmiş ve bugün hala şiir severlerin zihninde derin bir tesir bırakmış olmasını, edebiyat tarihçileri yine onun özellikle Türkçe Divanı'ndaki nazmından hareketle açıklamaktadır. Mazhar olduğu hüsn-i kabulün birinci sebebi Yahya Kemal'in ifadesi ile nazmında üslubunu belirleyen kendine özgü tavır ve edadır. "...Bütün şairlerimiz arasında Nef'i en güç bir lisanla teganni etmiş bir adamdı. Bununla beraber gariptir ki bizim milletimiz avam tabakasına kadar en ziyade Nef'i'yi beğenmiştir. Koca Nef'i! Baba adam! Cihangir gibi konuşuyor! Merd herif! Gibi cümlelerle ona karşı hayranlığı izhar etmiştir. Bu hayranlığı ifade edenler Nef'i'nin belîğ va kapalı cümlelerini değil, onun tavrını ve söyleyişini beğeniyorlardı ve işte bu tavır ve bu söyleyiş, O Selçuk ve Osmanlı Türkü'nün tam ayarıydı."¹⁶

Diğer önemli sebep ise Nef'i'nin Türkçenin inceliklerine en üst seviyede vakıf olmasıdır. Tanpınar'a göre onun dile asıl hizmeti şiirinde Türkçe ile aruz vezni arasındaki uyum sorununu tamamen çözüldüğünü ortaya koyması olmuştur:

"Eski şiirin asıl inkişaf devri İstanbul'da ve İstanbul lehçesi teşekkül edince başlar. O kadar az tanınan Necati'nin ve bilhassa Bâkî'nin büyüklüğü dağınık şive ayrılığı üzerinden ve bu karışık dilin arasından şehirli Türkçesinin zevkini, parça parça olsa da bulmalarıdır. Filhakika ondan sonra gelen Nef'i, Yahya Efendi gibi şairlerdedir ki biz Türkçe ile aruzun tam bir uyuşmaya vardığını ve Türkçenin aruz âhengini hakkıyla benimsediğinin görürüz. Nef'i

¹⁴ Nilüfer Tanç, "Alımlama Estetiği Işığında Hüsn ü Aşk'ın Poetik Değeri: Suhan", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/9 Summer 2013. p. 2351-2360.

¹⁵ M. Fuad Köprülü, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s. 336.

¹⁶ Yahya Kemal, *age.*, s. 282-283.

Hem kadeh hem bâde hem bir şuh sâkîdir gönül

derken aruz yabancı bir vezin olmaktan çıkar. ¹⁷

Abdülkadir Karahan'a göre Nefî,

*"Vezni istediği gibi rahatça kullanmakta, kafiyelere zahmet çekmeden hâkim görünmektedir. Sesi daima gür ve toktur. Kendine güvenini, hemen her kasidesinde, her gazelinde izlemek mümkündür. ... Nefî şiir tekniğine hâkimiyet bakımından âdeta kusursuzdur. Vezni de, kafiyeyi de sanki kendi düşünce ve duygularına râmetmektedir. Zengin sözlüğü, hemen hemen hiç işitilmemiş, hiç ellenmemiş, hiç örselenmemiş kelime ve deyimleri arayıp bulmasını bilmiştir."*¹⁸

Haluk İpekten onun divan şiirine kazandırdığı yenilikleri *vuzûh ile belagat, ahenk, mübâlağa* ve *fahriye* olmak üzere dört başlıkta değerlendirir. Şiirinde âhenk oluşturma ve taklid-i ahengi denilen ses yoluyla anlamı yansıtırma ustalığını Türkçeye hâkimiyetine bağlar:

*"Söylediklerini açıkça, düzgün ve üstün bir âhenk içinde söyler. Kelimeler, Nefî'nin şiirinde büyük bir musiki ve âhenk yeteneği kazanırlar; tunç gibi ses verirler. Çirkin sesli, cılız, söylenişi kulağa hoş gelmeyen kelimeleri kullanmaktan kaçınır. Mısraları, yüksek, tantanalı ve muhteşem bir orkestra sesi verir. ... Aynı zamanda bu mükemmel âhengi anlamla birleştirme ustalığını da göstermiştir. Bir savaş alanını anlatırken asker kalabalığını, savaş alanının dehşetini, topların gürültüsünü, kılıç şakırtılarını mısralarında duyurur."*¹⁹

Nefî'nin Türkçesi üç yüz yıllık bir geleneğin hâsılasıdır. *Türkçe Divanı*, yüzlerce şairin ince bir ruhla işleyerek nazım diline dönüştürdüğü Türkçe'nin ifade gücünü döneminden bugüne değin mükemmel biçimde yansıtan zirve eserlerdendir. Divan kaside, kıta-i kebire, gazel, rubâi, kıta, müfred şeklinde klasik divan tertibini takip eder ama Ziya Paşa'nın

*Ettikçe kasideye ser âğâz
Tâ ahire dek olur yek âvâz*

beytinde dile getirdiği gibi, dil ve üslubundaki ihtişamın tam anlamı ile belirlediği tür kasidedir.²⁰

Tanpınar şekil ve mânâ bakımından eski şiirin merkezinde kasideyi görür ve kasidenin merkezine Nefî'yi alır. Eski şiir ses, kafiye, vezin ve daraltılmış imajlar âleminin yani mazmunların oluşturduğu biçim içinde mükemmeliyeti arar ve hususiyetlerini genel çizgiler içinde hiç değiştirmez. Ona göre kaside kadar mucizeli pek az şiir vardır. Çünkü kasidenin gerisinde yorulmadan aksatmadan nazım dilinin bütün zenginliklerini gösteren, tükendiği sanılan noktada kendini arayan ve bulan olgunluğunu kazanmış ve kendisine güvenen bir şiir anlayışı vardır. Tanpınar Nefî'nin kasidelerinde tek mevzuun kafiye, veznin de bu müphem aydınlığa giden mükemmeliyet bulvarı olduğunu söyler. *"Bütün bir Türkçe, bütün zenginlikleri ve tedai imkânları ile hep bu aydınlıkta yoklanacak ve seçilecektir. ... Şüphesiz kâinatları dardı; havasızdı, cezri surette kendisini yenileştirme imkânlarından mahrumdu. Fakat böyle olmakla beraber onlar Türkçe'nin mükemmeliyet hadlerini tespit ettiler."*²¹

Kasidelerinde yaptığı mübâlağa şairin muhayyilesinin metafizik seyir sırasında müşahede ettiği mânâyı aktarmak için bilinçli olarak kullandığı aracı bir anlam sanatıdır. İlk kaside olan *sözüm* redifli na't ile başlayan mübâlağa tamamen tabii bir nitelik kazanmakta ve gulüvv derecesine ulaştığı yerlerde dahi bedii kalitesini korumaktadır. Fahriye ve Makta beyitlerinde geçen

¹⁷ A. Hamdi Tanpınar, *19.uncu Asır Türk Edebiyatı*, Çağlayan Yay., İstanbul 1988, s.3.

¹⁸ Abdülkadir Karahan, *Nefî Divanı'ndan Seçmeler*, KB Yay., Ankara, 1992. s. 15.

¹⁹ Haluk İpekten, *Nefî: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Akçağ Yay., 1996, s. 92.

²⁰ A.Hamdi Tanpınar, *age.*, s. 422.

²¹ A.Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergah Yay., İstanbul, 1977, s. 180.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 12 Fall 2014

isim ve fiillerde *ben* ve diğer birinci şahıs iyelik ve çekim eklerinin yoğun kullanımı şairin imgelem ve söz kudretine olan sınırsız güvenini ve seçilmiş bir *sühan-ver* olduğuna inancını yansıtmakta ve seslerle oluşturulan ahenk bu hissi okuyucunun zihninde pekiştirmektedir.

*Ey sadr-ı suhan-pîşe bunu sen de bilirsin
Kim sözde bulunmaz bana hemtâ-yı zamâne
Gıdıkçe güzellenmededir Yûsuf-ı nazmım
Artarsa n'ola derd-i Züleyhâ-yı zamâne
Ârâste ol gûne arûsân-ı hayâlim
Kim her biri bir âfet-i ra'nâ-yı zamâne
Hâlâ benim ol sâhir-i üstâd ki yokdur
Bir bencileyin şâ'ir-i garrâ-yı zamâne
Feyz-i nefesim mu'cize-perdâz-ı belâgat
Sîhr-i kalemin âyet-i kübrâ-yı zamâne (ND K40/26-30)*

Klasik Türk Edebiyatı içinde divanların üslup ve dil incelemelerinde ağırlık üslup özelliklerinin tahliline verilmekte, eserler dil yapı ve şekil yönünden nadiren tenkide tabi tutulmaktadır. Nefî üzerine yapılan yayınlarda da aynı durum geçerli olduğu görülür. Şiirin ana unsurları olan ahenk, belağat, hayal, mübalağa, vuzuh ve fahriye ayrıntılı olarak işlenmekte ama bu unsurların zeminini oluşturan dil şekil ve yapı bakımından herhangi bir tenkide tabii tutulmamakta ve genellikle şairin dile “*hâkimiyetinin en üst düzeyde olduğu*” tespiti ile yetinilmektedir. Divandaki dil kendisine kadar gelen Türkçenin en işlevsel ve en zarif biçimde işlenmiş halidir. Kendi ifadesi ile korkusuz kişiliğinde kıskançlık ve çekememezlikten doğan bir zorlamanın veya pürüzsüz şiirinde anlam düğümlenmesinin bulunmamasına şaşmamak gerekir. Burada *ukde* ile *ta'kid* kelimelerinin iştikaklı kullanılması ile şiirindeki selaseti de göstermiş oluyor.

*Ukde-i reşk ü hased yok dil-i bî-bâkimde
Olmasa nazm-ı selisimde acep mi ta'kid (ND K54/43)*

Türkçe Divanı şiirde kendisine kadar gelen geleneğe kendi şiir gücünden bir orjinalite getirme iddiası olan bir şairin eseridir. Böyle bir eserin dili ise, mânânın hayalden doğuşunu sağlayan vasıta olması sebebiyle yapı ve sözdizimi yönünden kusursuz, yani mısra ve beyit düzeyinde *ta'kid* eseri sayılabilecek ifade bozukluklarından korunmuş olmalıdır. Bu yönüyle Nefî'nin Türkçe'nin ifade gücü sınırlarının genişlemesi ve derinleşmesine katkısı olan şairlerin başında geldiği araştırmacıların ortak görüşüdür.

*Bu tarz-ı hâsa ey Nefî yine sûret veren sensin
Nazîre söyleyenler ekserî efsâne yazmışlar (ND K130/5)*

*Salâdır nükte-sencân-ı zamâne hiç lâf etmem
Ben öğretdim cihâna tarz-ı şûh u şî'r-i hemvârı (ND K13/44)*

*Alem-efrûz-ı beyân Enverî-i devr-i zamân
Suhan-ârâ-yı cihân muhterî'-i tarz-ı cedîd (ND K140/54)*

Nefî'nin nazımda kendine has bir üslubu vardır ve divanlarında bunu hissettirir. Üslubunun köklerinin ve o köklerin ilgilerinin beslendiği zemin öncelikle Türkçe ve sonrasında Türkçenin içinde gelişen divan şiiri geleneğidir. Tanpınar kafiye vezin ve tema ve başka dillerden alınan terkipler gibi şekilden doğan bütün sınırlamalara rağmen mükemmeliyetin ulaşıldığı divan şiirindeki kaside kadar mucizeli pek az eser bulunduğunu ifade eder:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

“Divandaki Nef’î’nin kasidelerinde üslubuna meydan okuyucu, iddia edici ve şikâyet edici bir sadâ hâkimdir. Gazellerinde sevgilinin nazı cilvesi ve çektiğinden yakındığı mısralarında dahi elemi göstermek yerine rindliğini öne çıkarır. Bu nüstağni tavrını sulandırarak ahlaki zaafiyet hissini verecek bir dil kullanmaz.”²²

Divandaki her bir kasidenin sunulacağı kişinin ve devrin edebi ortamının yüksek ve ince bedii zevkine hitap edebilecek düzeyi tutturabilmesi için şekil ve mânâda orjinallik ve kusursuzluk peşinde olan şâirin, *Sihâm-ı Kazâ*’da bu kaygıyı hiç taşımamış olması mânîdardır. Eserdeki hiciv ile divandaki hiciv arasında zihniyet ve edebi üslup bakımından bariz bir farklılığın olduğunu kimi edebiyat araştırmacıları sıkça dile getirmişlerdir. *Nef’î Divânı* ile eser arasında titiz ve ayrıntılı bir tenkitli karşılaştırma yapılmasının gerektiği bazı edebiyat tarihçileri tarafından belirtilmiş ise de böyle çalışma yapılmamıştır.²³

Eserin değerlendirildiği yazıların tümünde *Sihâm-ı Kazâ*’nın yalnızca Nef’î’nin akıbetini belirleyen bir mecmua ve onun kişiliğini tasvirde kullanılacak bir kaynak olarak görülmesi ilginç bir yaklaşımdır. Biri dışında, bu incelemeler eserin edebi ve kültürel değerini tenkide tabi tutmamakta, eser ya içinde malzemedeki kurguya dayalı canlandırmaların yapıldığı tarihi bir anekdot mecmuası veya sövülen kişilerle Nef’î arasındaki çekişmelerin tasvirinde kullanılan bir bilgi kaynağı olarak ele alınmaktadır. Hicvettiği şahıslar için eser tarihi bir vesika olarak kabul edilmekte ve sahilliği hakkında herhangi bir eleştirel yaklaşım getirilmemektedir. Değerlendirmelerin bazısında *Sihâm-ı Kazâ*’daki hastalıklı zihin yapısı eleştirilmekte ama genelde bu kötücül zihniyet ve muzır dilin o devir için bir norm olduğu ileri sürülmektedir. Eserin dilini ve zihniyetini mazur göstermek için bütün bir edebi çevrenin aynı hayat tarzını benimsediğini göstermede delil olarak yine eserdeki malzeme kullanılmaktadır. Eserin edebiliğinin tenkidi yapılmamakta ve divandaki dile kıyasla özensiz ve kusurlu olduğu şeklindeki yargılarla yetinilmektedir.

***Sihâm-ı Kazâ*’nın Edebiliğinin Sorgulanması**

19. yüzyıl aydını Batı etkisiyle efsunlanmış bir halde, kendi mazisindeki Osmanlı toplumunu sefih bir toplum gibi algılamaktaydı. Büyülenmenin şiddetinin azalması ile bu ödünç algıya dayalı idrak biçimi yerini giderek daha ölçülü ve kısmen daha sahil algılara bırakınca, toplumda yürürlükte olan genel ahlaki anlayışa ters düşen eserlerin içeriğinin sahilliği ve dilinin edebiliği üzerine yorumlar da daha nesnel ve gerçekçi olmaya başlamıştır. *Sihâm-ı Kazâ*’nın günyüzüne **çıkışı muhtemelen** ilk kez Tanzimat döneminde Ebuzziya Tefvik’in *Nef’î* adlı kitapçığı ile olmuş ve edebiliği üzerine ilk değerlendirme de yine aynı eserde yapılmıştır. Birkaç değerlendirme dışında eserin edebî yönü üzerindeki yorumlar onun ciddiye alınmadığının bir göstergesi olmalıdır ki içeriği üzerine yapılan değerlendirmeler gibi genel ve sathidir. Eserde az da olsa büyük şâirin ihtişamını yansıtan güzel şiirlerin olduğu söylenir ama bu görüş için örnek verilmez. Abdülkadir Karahan kaba eda ve saldırgan üslubun onun edebi oluşunu engellediğini söylerken dilinin kusurlu olup olmadığına dair bir şey söylemez.²⁴ Haluk İpekten “ ... *Bu zarif latifeler dışında Sihâm-ı Kazâ*’daki şiirlerin büyükçe bir değeri yoktur. Yer yer Nef’î’nin erkek sesini, san’atının özelliklerini veren parçalar görülse de bunlar azdır.” ifadesi ile edebiliğinin çok az olduğunu dile getirir.²⁵

İsmail Habib Sevük ve M. Fuad Köprülü benzer bir değerlendirme yaparlar:

²² A. Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergah Yay., İstanbul 1977, s. 181.

²³ Bkz. Mine Mengi, “Divan Şiirinde Yergi Amaçlı Söz Sanatları”, *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 82.

²⁴ Abdülkadir Karahan, *agee.*, s. 10.

²⁵ Haluk İpekten, *agee.*, s. 81.

“... Dikkate değer nokta bu hicviyelerde Nef’î’nin ahenk ve dili itibariyle de Divan’ında olduğu kadar fazla dikkatli ve titiz olmayışıdır.”²⁶

“... Hicviyelerine gelince, âhenk ve ihtişamı ile büyük şairin eseri olduğunu derhal hatırlatan çok az bazı parçalar istisna edilecek olursa, çoğunluğu müptezel, çirkin, anlamsız ve çok kez adi küfürlerle dolu kaba ve iğrenç manzumeler teşkil eder. O kadar ki insan, Nef’î gibi büyük bir şairin bu kadar müptezel ve ilkel şeyler yazabileceğine inanmak istemez”²⁷

Sihâm-ı Kazâ Yâve midir Şiir midir; Nef’î Şâir midir Müteşâir midir?

Okur merkezli üslup yaklaşımını özetleyen “Kötü bir üslup, en basit hakikatlerin bile hazmını zorlaştırır.” deyişi şiirin edebi değerini biçim ve üsluptan kazandığını ifade eder. Nef’î şairliğinin olgunluk devresinde olduğunu ve üslubunda hiçbir kusurlu tarafın olmadığını ve dolayısıyla divanlarının edebilik bakımından eleştirilemeyeceğini ilan eder:

*Ola suhanda husûsâ benim gibi kâmil
Ki bir ibâretinin yok edâda noksânı (ND K31/50)*

Nef’î Divanı’nda yapılan hicvin ana teması da şairin kendisini kıskanıp koğuculukla onu yıpratmaya çalışan şairlerin sanat düzeylerine ve şiirlerinin kalitesizliğine getirdiği eleştiridir:

*Ammâ yine bir söz ne kadar nâzik olursa
Dahli ona erbâb-ı hased ol kadar eyler
Üstâd olıcak sözde hasedden kaçılır mı
Zîrâ hüneri reşk ü hased muteber eyler (ND K10/47-48)*

*La ’net ol har-zarîf-i hod-reye
Ki şeref ana mâl ü câhıdır
Fikr-i mazmûn-ı hâs için hâlâ
Dil bu tedbîr ile mübâhîdir (ND M/1-2)*

*Benim ol Hayder-i kerrâr-ı manâ kim hücumundan
Dilrân-ı hayâle teng olur endîşe meydânı
Fazîlet marifetdir bana ilm endîşe-i manâ
Mübârek olsun eşrâf-ı zamâne ilm ü irfânı(ND K11/44-45)*

Nef’î kişilik ve Allah’ın kendisine bahsettiği bir lütuf olan şairliğini muarızlarına karşı silah kabul ettiği şiiriyle savunmuştur:

*Hüner lutf-ı kelâm-ı hakkı bilmekdir mahallinde
Hakikatde budur ehl-i dilin miyâr-ı izânı
Bu feyz ehl-i dile dâd-ı Hudâdır cehd ile olmaz
Yine bir ehl-i dil nazmından anlar anlayan onu
Muhassal âdeme manâ gerekdir yohsa neylerler
Esîr-i kayd-u sûret bir alay bî-hûde hayvânı (ND K12/46-49)*

²⁶ İsmail Habib Sevük, *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1942, s. 152.

²⁷ M. Fuad Köprülü, age., s. 336.

Sihâm-ı Kazâ'daki söz varlığının bir boyutu bu bölümde içerik tenkidi yapılan ahlaki seviyesizliktir. Bir diğer boyutu ise şairin çağdaşı diğer şairlerin şairliğini ve nazımını beğenmemesi ve aşağılamasıdır.

*Katib-i ser geçinen ol livalı yesteh
O zarif-i müteşâir o zuhuri ne idi (SK 5/30)*

Müteşâir bir iki yâve zarif
*Kimi monla kimi veli görünür
Bunlara gerçi name-i nâzik
Tene ternâ veyleleli görünür (SK 7/50-51)*

*Sen kande ayâ Kaf delisi kande bu vâdi
Taklit ile hiç şâir olur mu müteşâir
Saplandı ucu g...e ser-deste -i hicvin
Oldun bu bahâneyle yine saplama şâir (SK M50)*

Nef'î'nin bahsini ettiği yâve ve müteşâir kavramlarının muhatabının hangi nazım olduğuna hangi şiirin kendi döneminin geleneği içinde Türkçenin şiir gücüne katkıda bulunduğu karar vermek için Divanların ve *Sihâm-ı Kazâ*'nın karşılaştırmalı okunması gerekmektedir.

*Ne sihr etdin yine sözde hezâr ahsente ey Nef'î
Senin gibi acep olur mu bir câdû-yı efsûn-ger
Nedim-i bezle-senc ü nüktedân u rind ü hoş-sohbet
Suhan-pîrâ vü sihr-ârâ vü mu'ciz-gûy u vahy-âver
Ol isti'dâd ile ammâ acep turfa temâşâdır
Seninle da'vî-i şî'r eyleye bir yâve-gû kaşmer (ND K21/54-56)*

*Söz ben dediğim cevher-i ulvî ise onu
Devrân sadef-i sem-i kabûle güher eyler
Söz müdür o kim nüshasını nükte-şinâsân
Haşv-i şikem-i rahne-i dîvâr u der eyler
Hakkımda ne derlerse o gûne süfehâmın
Âsâr-ı tabî'atlerine kim nazar eyler
Lazım gelicek ol müteşâ'irlere tab'im
Her ma'rekede neyledi dahi neler eyler
Ol saf-der-i düşmen-küş-i nazım ki husûsâ
Şemşîr-i zebânımdan ahıbbâ hazer eyler (ND K10/54-55)*

Sihâm-ı Kazâ 17. yüzyılın her hangi bir sosyal gerçekliğine tekabüle etmeyen içeriği itibariyle bütün olarak *Nef'î Divanı*'nda yâve olarak nitelenen boş, saçma sapan ve manasız söz tanımına örnek teşkil eden bir nazım eserdir. Dolayısıyla hem şiir diline yakışmayan, gayr-i bediî, şiiri değersizleştiren, kaba, müstehcen kelimelerin oluşturduğu içeriği ve hem edebiliği itibari ile *Sihâm-ı Kazâ*'yı üreten kişi kaçınılmaz olarak şair değil müteşâir olarak nitelenecektir.

İki eserin aynı hususu şiir dili ile yansıtmasında edebilik bakımından bariz bir düzey farkı bulunmaktadır. Her iki eserde eleştirilen şairler *müteşâir* ve şiirleri *yâve* kavramları ile hicvedilir. Divanda *yave* ve *müteşâir* kavramlarını kullandığı mısralar edebi yönden kusursuz ve dil bakımından arızasızdır. Divan şiirinin sağlam söyleyiş geleneğinin gücünü temsil etmektedir. Muarızlarını ilzam etmek için hiciv yaptığını iddia eden *Sihâm-ı Kazâ* şairi şiiri tamamen mazmun

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 12 Fall 2014

bulmaktan ibaret görür ve divanlarda ilahi ilham eseri olduğu için ulvileştirilen söz, oyun ve eğlence ve alay etme aracı olarak süflileştirilir. Eserin şairi yaptığı hicvin dışında başka nazım eserlerinin de olduğuna dair en küçük bir bahis ve imada bulunmaz.

*Seni ey Baki-i puşt anlama kim hicv edeler
Nazm-ı pâkî olan erbâb-ı suhan dünyâda
Sen o b..n ki seni yâd eden ehl-i tab'un
S...r endişesi inzali **geh-i ma'nâda** (SK M6)*

*Eski divânı okunmaz neylesin Kirli Nigar
Şi'rini şimden geru bir başka divân eylesün
Itrî yazsın hele tertibinde etsin ihtimâm
Çil s...p evrakına yer yer zerefşân eylesin (SK M26)*

Sihâm-ı Kazâ'nın mukatta'at kısmında nazımda rakipsiz olduğunu iddia ettiği giriş kıtalarının edebi gücünün Divanına kıyasla hangi düzeyde olduğu kolayca görülür. Ayrıca şairiyetinin ispatı olarak Türkçe ve Farsça divanları değil *Sihâm-ı Kazâ*'yı zikretmesi divan şiiiri okuru için ilginç karşılanırsa gerektir:

*Kimdür benimle **fenn-i ma'ânide** bahs eden
Bilsin ki ana hamle i tab'um belâ yeter
Ol Rüstem-i kemankeş-i nazmım ki tab'uma
Terkeş mukatta'at-ı *Sihâm-ı Kazâ* yeter (SK Dibace-i Mukattaat1)*

*Gör ne mazmunlar kopar yâran eline sunmağa
Kışt- zar-ı ma'niye tohm-ı şaka ekdim yine
Reh-güzârımdan savulsun rindân olan erbâb-ı dil
Kim saf-ı a'dâya şimşir-i zebân çekdim yine (SK M2)*

***Sihâm-ı Kazâ*'da Sorunlu Dil ve Üslup**

Dil ve kelime işçiliği yönünden kusursuz bir şiir her okunuşta okur tarafından yeniden yazılır ve şiirin zihninde geçirdiği devinimle özgün bir sanat ürünü olarak edebî bir değer kazanır. Buna karşılık, kusurlu bir dil şiiri şiirleşememiş cümleler yığımına dönüştürür; dili hasarlı şiir okurun şiire muhatap olmasını, his ve gönülü ile ondan kendine mahsus mânâyı üretmesini engeller. Yahya Kemal, bir manzumenin vezinli bir lisanla söylenmesi ve biçim olarak şiir gibi görünmesinin onu şiir yapmadığını ifade eder. Kalbden geçen bir hadisenin söze dönüşürken geçirdiği istihale ile deruni bir ahenk kazanması şarttır.

"Şiir duygusunu lisan haline getirinceye kadar yağurmak ve en çok toplu bir madde haline sokmak, o kadar ki mısra gûyâ o hissin kendisi imiş gibi kaarie vehim vermek...."²⁸

Nef'i Divânı elbette *Sihâm-ı Kazâ*'nın söz varlığı ile birçok ortak kullanımlar içermektedir. Divan ve *Sihâm-ı Kazâ* önce terkipler, deyimler de ve eşdizimli kelimeler bakımından karşılaştırılmış, ortak olanların geçtiği mısra veya beyitler bir araya getirilmiştir. Çalışmada dil ve üslup yanlışı ihtiva ettiğinden kuşkulanan kullanışlar öncelikle *Nef'i Divânı*'nda varlığı ve nasıl kullanıldığı yönünde araştırılmıştır. *Nef'i Divânı* Divan şiirinde bulunan bedii ve edebi unsurları bütünüyle temsil ettiği bilinen bir husustur. *Sihâm-ı Kazâ* farklı edebi türü ile birlikte aynı unsurları ne nispette temsil ettiği sorusunun cevabı tespit edilen kullanışların tahlili ile verilemeye

²⁸ Yahya Kemal, *age.*, s. 48.

çalışılmıştır. Divan edebiyatı nesir ve nazım eserlerin edebi muhiti 15. asırdan itibaren değişmeksizin İstanbul merkezli olduğu için verilen ürünlerde İstanbul Türkçesinin tercih edilmesi durumu yaşanmıştır. Şairin şive ve ağız özellikleri ne olursa olsun İstanbul Türkçesini, yani muhatap edebî zümrenin dilini esas alması ve şiir dilinin onların estetik düzeyine hitap etmesi zorunluluğu vardır. Dolayısıyla hatırdaki tutulması gereken nokta, *Sihâm-ı Kazâ*'nın dil ve üslup tenkidinin yukarıda alıntıladığımız “*Ukde-i reşk ü hased yok dil-i bî-bâkimde; Olmasa nazm-ı selâsimde acep mi ta'kid*” ifadesinde tanımını bulan müstesna şiir dilinin ve bu divandaki Türkçenin ölçü alınarak yapılmış olmasıdır.

İki nazım eser arasındaki farklılıklardan hareketle şairlerinin kimliklerine ilişkin varsayımların doğrulanmasına katkıda bulunacak metin içi araçlardan birincisi içerik tahlili, diğeri ise dil ve üsluptur. Yapılacak dil ve üslup çözümlenmeleri ile bir eserin yazarının Türkçeye hangi düzeyde hâkim olduğu, ne tür dil yanlışlarını yapmaya eğilim gösterdiği gibi hususlarda bilgiye ulaşılabilir. Bir nazım eserin kaleme alındığı bilinen yüzyılda yazılmış diğer eserler ile dil ve üslup bakımından benzer hususiyetlere sahip olması gerekir. Kelime dünyası dışında 17. yüzyılda yazılmış iki eserde dilin kullanılmasında, olmaması beklendiği halde ciddi bir farklılık varsa diğer eserin şairinin Türkçeyi kullanım biçiminin sorunlu olduğu neticesine varılır. İki eserin aynı şaire ait olması durumunda ortaya dili sorunlu eserin sahihlik sorunu çıkar.

17. yüzyıla atfedilen bir eserin dil tenkidini bugünün edebi ve konuşma dilinin tesirinde kalmadan yapmak güç bir iştir ve titiz bir çaba gerektirir. Dil tenkidi alanında kıstas alınabilecek başka çalışmalar yapılmadığı için geliştirilmiş bir yöntem ve model yoktur. Dolayısıyla dönemin Türkçesinin barındırdığı kelime tamlama ve deyimleri içeren lügat ve tarama sözlükleri yardımı ve o yüzyıla ait eserlerin taranması ile eserdeki dilin analizi yapılmalıdır. *Sihâm-ı Kazâ* bağlamında tespit edilen hatalı dil kullanışları ve cümleleşmemiş mısra örnekleri ilk bakışta o çağın Türkçesinin ve şiir dilinin bir hususiyeti gibi gelebilir. Ne var ki bu durumda benzer yanlışlara, eserin gündelik dile yakın duruşundan dolayı o dönemin halk edebiyatı şairlerinin şiirlerinde ve ayrıca Nefî'nin ve çağdaşı divan şairlerinin eserlerinde de rastlanması gerekirdi. Bir münekkid gözüyle bakılırsa:

“*Dil tenkidi konusunda kıstas olarak kullanabilecek çalışmalar bulunmadığı için, 16. asırda yazılmış bir eserde görülen dil hataları o döneme ait bir dil özelliği zannedilmektedir. Hâlbuki 16. asırda Türk toplumu herhâlde Türkçeyi akıcı ve anlaşılır bir şekilde kullanabilmekte ve Aruzun imbiğinden geçmesine rağmen zedelenmemiş bir Türkçeyle şiirler kaleme alabilmekteydi. Birçok metin, 15. ve 16. asırlarda Türkçenin her bakımdan gelişmiş olduğuna işaret etmektedir. Yunus Emre'nin, Hacı Bayram Veli'nin, Necâti'nin, Ahmed Paşa'nın, Fuzûlî'nin, Yahyâ'nın, Karacaoğlan'ın, Pir Sultan Abdal'ın şiirlerinde her bakımdan gelişmiş bir Türkçeyi görmek mümkündür. Bu şiirlerde kullanılan kelime ve deyimler, hem mânâ ve nüans hem de lâfız bakımından günümüz Türkçesinden çok farklı değildir. Eğer farklı olsaydı, Nurullah Ataç'ın da belirttiği gibi o şiirlerde Türkçenin zevkini alamazdık, onları sevemez ve ezberleyemezdik.*”²⁹

Sihâm-ı Kazâ'nın üslubunun ve Türkçesinin tarihi ve edebi dönemi itibarıyla sağlam ve zarif bir hiciv dilini yansıtmaması ve okurda asgari düzeyde bir şiir hazzını karşılamaması beklenir. Nefî Türkçeye ve Farsçaya edebi anlamda hâkimiyeti tam olan bir şairdir. Ona atfedilen bir eserdeki dilin işlenmemiş ve kaba olması, asgari düzeyde edebi bir söyleyişe ulaşmaması ve dil yanlışlarının çokluğu soru işaretlerini çoğaltmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi, *Sihâm-ı Kazâ*'da aşağılanan şairlerin nazmı *jaj ha* ve kendileri *yâve-gu* veya *herze-tırâz* diye nitelenir. Bu açıdan bakılınca, şairi Nefî olduğu iddia edilen bir eserin dilinin kusursuzluğunun yanında nazım gücünün okuyucuya Türkçenin ve şiirin hazzını duyuracak derecede de yüksek olması ve Osmanlı şiirinin o yüzyılda

²⁹ Menderes Coşkun-Osman Durmuş, "Gelibolulu Ali'nin Kühü'l-Ahbar'da Türkçeyi Kullanım Sorunları", *Uluslararası Gelibolulu Mustafa Ali Çalıştayı*, TDK Yay., Ankara, 2011.

geldiği noktayı temsil etmesi beklenirdi. Ebuuzziya Tefvik eserindeki dilde “*Nef’inin serâzâd ruhu*”nun var olduğunu ileri sürse de, bu konuda görüş bildiren edebiyat araştırmacıları arasında eserin dili ve üslubunun sorunlu ve *Nef’î Divanı*’nın dil ve üslubunun aksine edebi kalitesinin zayıf olduğu konusunda fikir birliği bulunmaktadır.

***Sihâm-ı Kazâ*’nın Dil ve Üslup Bakımından Tenkidi**

Sihâm-ı Kazâ’daki terkip ve teşbihlerin anlam evreninin divan şiirinden farklı olarak somut fiillere ve durumlara karşılık gelmektedir. Dil kusuru barındırdığı kanaatini taşıdığımız çok sayıda mısra bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak mısra ve beyit düzeyinde anlamın çoğu yerde derinliksiz, zayıf ve önemsiz oluşu, dil ve üslup bakımından eserin hem klasik Osmanlı şiirine hem de evrensel şiir yapısına nispetini sorunlu kılmaktadır. Ayrıca eserin çağlar üstü farklı bir dille toplumsal arıza ve çarpıklıkları edebi biçimde eleştirdiği ve bunun için okurun beğenisini kazanmış akılda kalıcı herhangi bir edebi malzeme sunmadığı görülmektedir. Hâlbuki yine *Sihâm-ı Kazâ* şairine göre, şiire şöhret kazandıran güzel üsluptur. *Sihâm-ı Kazâ*’daki şiir üslup bakımından güzeldir; şairi ilhamın nüktesine muhatap olmuş ve eserdeki bayağı nazmı ve aşığılamay Allah’dan gelen feyizle yazmıştır. *Sihâm-ı Kazâ* ilham veya feyz-i hak eseri hüsn-i eda ile yazılmış nükte içeren suhandır.

*Bâis-i şöhret olan hüsn-i edâdır yoksa sühane
Kalem-i Itri ile cild-i müzehhep değil â
Feyz-i hakdur suhan ey yâve-tırâzân işidün
Her kişi nükte-i ilhâma muhatab değil â (SK Kk15/15-16)*

Bu iddiasına karşın bütün olarak bakıldığında eserdeki nazmın hüsn-i edaya haiz olduğuna okuru ikna edecek kusursuz bir şiir dilinin ve içeriğin varlığını görmek neredeyse imkânsızdır.³⁰

Nazmın genelinde bu haliyle şiirleşememe sorunu vardır. Bazı mısralar mantık yanlışlıkları veya deyim ve atasözlerinin hatalı kullanılması sebebiyle biçim olarak cümle olsalar bile, *ta’kîd-i ma’nevî* yani mânânın güç ifade edilmesi sorunu içermekte ve mısra olma niteliğini kaybetmektedir. Bir nazım eserin giriş şiirinin, şiiriyeti yüksek ve şairin en edebi bulduğu bir nazım olması beklenir. Ne var ki *Sihâm-ı Kazâ*’nın ilk şiiri Nef’î gibi bir şairin şiir kalitesini yansıtmaktan uzak görünmektedir. Çok fazla sayıda dil kusuru ve söyleyiş arızası bulunmakta ve şiirleşmemiş bir üslup olduğunu hissettirmektedir.

³⁰ Örneğin *Sihâm-ı Kazâ*’nın 12. Şiirinin üslup ve içeriğinin Ne’fî’nin eda ve kişiliğinin hangi yönüyle örtüştüğünün cevabını vermek kolay görünmemektedir: Şiir bir hezldir, içinde hiciv ve onun için gerekli hasım da yoktur.

*Kahbe vü mektebün safâ-bahşı
Yûsuf-ı gül-izâre aşk olsun
Seyr edince cemâl-i dâverini
Dedi güller hezâre aşk olsun
Yüzi kâre koca gulam-pâre
Târık-ı nâ-bekâre aşk olsun*

.....
*Mirhûlar da Abdi-yi hakkâk
Zelle-i zülüfkâre aşk olsun
Böyledür böyle hâli hizânun
Genez-i her diyâre aşk olsun*

.....
*Buzevengler genezlere gâlib
Böyle bir kâr-ı zâre aşk olsun
Muhtasar kıl kelâmını âşık
Çok uzatma karâre aşk olsun*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014*

*Peder değil bu **bela-yı siyehdir** başıma
Sözüm yirinde n'ola ger **güç gelirse hâne** (SK K1/6)*

Babası şairin başına kara beladır. Şiirede baba iki şeyle suçlanıp aşağılanır. Kırım Han'ına nedim olunca şairi (ailenin diğer fertlerinden bahsedilmez) bırakıp gitmesi ve Mir Şeref adlı baba dostununna göre ölmüş eşeklerin nallarını soymasındır. Mısrada babası için yaptığı aşağılamanın Han'a ağır geleceğini söyler. Gerçekte bu sözün önce babasına ağır gelmesi gerekir ama şair babasındanhasım olduğu sıradan bir insangibi bahsetmektedir.

*Gelünce bu deme her kim vezir-i a'zam olduysa
Muradımca bilip kadrım boyumca etti ihsanı (SK K2/25)*

Bugüne gelinceye kadar her kim vezir-i a'zam olduysa denilmek istiyor. Cümlede açık bir ta'kid-i manevi vardır. Şiirde günlük dildenalışılmamış sapmalar olabilir, ancak burada şiirleşememe durumu barizdir.

*Bu ne gerdiş, bu ne cünbiş bu ne devran olsun
Böyle kalırsa **felek hâk ile yeksân olsun**
Hatır-ı ehl-i dili ol nice eylerse harâb
Temelinden yıkılıp ol dahi viran olsun (SK Tb5/1-2)*

Nef'î'nin selasetine uymayan basit söyleyişi dışında, beyitlerin ikinci mısralarında felekiğin aynı temenni tekrar edilmekte ve bu da söze itnab vermektedir.

*İtikâdım bu ki bir an komayıpdünyada
Öldürüp ol iti **sardı bütün şeytanın** (SK Tb5/20)*

Ahmet Hânın malum-ı şerifi olsaydı, ol iti öldürüp bütün şeytanını sardı

*Düşme isbât-ı neseb kaydına ey Bâki-i puşt
Bu habâisle yahûdi **dahi** senden yigdür
Her osurdukca baban **canına değsin** genez
En güzîde hasmun işte osurgan begdür (SK M10)*

İki beyit birbirinden tamamen ilgisizdir. Dörtlükte cümleler şiirleşmemiştir.

*Niçün uydun o denî kahbeye cânın çıksın
Kovsan olmaz mı idi epsem olursam a köpek (SK K3/61)*

Bu mısrada 'epsem (dilsiz) olursam' deyimini cümleyi sorunlu hale getirmektedir. Farklı çekim ve yapım ekleri ile uydun, kovsan ve olursam eylemleri, cümlenin düzyazı olarak okunuşunu dahi güçleştirmektedir.

*Ben de dedim ana latife edip
Ki o da **Türkün ekmeli** görünür
Sana derse o da cevâbında
Ki anun dahi döngeli görünür (SK Kk6/ 48)*

Günümüz Türkçesi ile

*Ben de latife edip ona
Ki o da Türkün ekmeli görünür dedim
O da cevabında sana
Ki onun dahi döngeli görünür derse*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 12 Fall 2014

Veya

*O da cevabında sana(ne?) derse
Ki onun dahi döngeli görünür*

Cümlede bariz bir anlam düğümlemesi vardır. *Sana* zamirinin kime atıf yaptığı belli değildir. O kişiye ne derse döngelinin (muşmulasının) görüneceği belli değildir.

*Öyle divan **degül ki** evvel anun
Hat u cild-i **mücedveli** görünür (SK Kk6/59)*

Öyle sıradan bir divan değildir ki demek isteniyor. *değil ki* ile mısrada manevi ta'kid ve mısralaşmama durumu oluşmaktadır.

*Şöyle meşhur idi taktursa gece kendisine.
Halk derlerdi gülüp geldi sığır **kurbane** (SK Kk8/8)*

Kurbana geldi: kurban olmaya geldi şeklinde izah edilebilir. Eserde *ihسانlarının, derlerdi* gibi gereksiz çoğul eki kullanılması şairinin Türkçeye hâkimiyeti konusunda kuşkuya sebep olmaktadır.

*Bu kadar devlete erişmez idi Bâki-i puşt
Yemeseydi eger ol umde-i devlet b...
Kıptıyan beğlügen olurdı hemân mi'racı
Yemiş olsaydı eger ol koca nekbet b... (SK M12)*

*Olurdu şekli nâ-hemvârı mâni yazmaga anun
Ne denlü kalsa bâki yazmağa tasvirine dikkat (Kk14/10)*

*Herze-gird-i reh-i nazm oldunuz amma azup
Düşdünüz köhne helâ-yı suhane b... yedinüz (SK M41)*

Helaya düşen pislik yemez, pislige batır. Aynı eserde *feyz-i hak ve nükte-i ilham* diye yüceltilen ve bir şair için en değerli meta olan *sühann helâ* ile aynı terkipte buluşması yadırgatıcıdır.

*Şarkdan gelme yine şehir-i İstanbul içre
Bir yeni puşt zuhûr etdi Mutahhar derler (SK M60)*

Şehir-i İstanbul içre yine şarkdan gelme Mutahhar derler yeni bir puşt zuhur etti. Beyitte açık bir manevi ta'kid ve mısralaşmama durumu vardır.

Eserdeki dil, sözdizimi ve üslup yanlışları üç anabashlıkta incelenmiş, hatalı kullanışlar mısra, beyit ve yerine göre kıta düzeyinde tahlil edilmiştir. Türkçenin eserin nazmında ne ölçüde şiir diline dönüştüğü ve şiirlerin edebilik düzeyi hakkında fikir verecek sayıda örnekle yetinilmiş, şiirlerin tahlilinde eserde yayınlanmış halindeki sıraya uyulmuştur. Sınıflandırmada ilk grup dile, diğer iki grup ise üsluba ilişkin hatalar olarak tasnif edilmiştir.

1. Sorunlu Dilbilgisi Kullanışları

Eserde beyit ve mısranın cümle kuruluşunda söz dizimi, kip kullanımı, çekim ekleri gibi hususlarda yapılmış yanlışlar bulunmaktadır. Kelimelerin yapı bakımından kusurlu olduğu veya yanlış yerde bulunduğu, gereksiz kullanıldığı veya birbiriyle karıştırıldığı ve dolayısıyla ta'kid içeren mısralar vardır. *Akd* kökünden gelen *ta'kid* terimi kök olarak düğümleme veya düğümlenme demektir. Kelime belagat kavramı olarak ibareyi veya cümleyi karışık, zorlaşılır veya anlaşılmaz

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

şekilde düzenlemek mânâsına gelir.³¹ Cümle düzeyinde tamlama yanlışlarının bulunması, fiilin veya yardımcı fiilin yanlış kullanılması, özne yanlışları, özne yüklem uyumsuzluğu, nesne yüklem uyumsuzluğu gibi hataların bulunması gibi sözdizimi ve gramer hataları sebebiyle, birçok mısradan ta'kid-i lafzî denilen sözün anlaşılabilir halde olması sorunu yaşanmaktadır.

*Züğürt olursam olaydım ne çare kail idim
Olaydı baş sokacak denli muhtasar hâne (SK K1/9)*

Mısradan şart-cevap ifadesi uyumsuzluğu vardır. *Olursam olayım* denir. Ayrıca, cümleyi niteleyen *ne çare* zarfı çaresiz anlamına gelmez.

Ederdi her biri bir gûne arz-ı cer Hâne (SK K1/16)

Mısradan şairin kendisi de cer isteyen grubun içinde olduğu için *ederdik her birimiz* denir.

Bana ettikleri ta'zîmü tekrîmi göreydi ger

ölünce reşk ederdi

Ölünce reşk ederdi ibn-i Sadreddin-i Şirvani (SK K2/29)

Ek düşmesini eksilteli kullanım olarak izah etmek zorlama olurdu. İbn-i Sadreddin-i Şirvani şairi yaşarken değil ölünce mi kıskanmıştır?

*Serapa heykel-i murdarına bakdıkça ben amma
Tahayyül itmeden böyle tasavvur eylerin âni³² (SK K2/19)*

Garip kelime seçimi: Bir nesneyi tahayyül etmeden onu tasavvur edip suret vermek mümkün olabilir mi?

terk olur mu

Terk olur mu bu kadar manî-i mülhem a köpek (SK K3/62)

haznedar başısı; Bir saray başladı

Haznedar başısı on altı yaşında bir hîz

Bir saray başladı piri yapamaz paşanın (SK Kk7/9)

Haznedar başısı on altı yaşında bir hîz bir saray başladı paşanın piri yapamaz.

(Zühresin) tîğ-i zeban(ım)la çalmak

Zühresin tîğ-i zebanıyla çalup çâk edeyim

Düşmanın şâd ü ehibbasını gam-nâk edeyim (SK Tb5/16)

Tîğ-i hicvile çalub zühresini çâk edeyim (SK M68)

Tîğ-i hicvile değil tîğ-i hicvi zühresine çalup çâk edeyim denir.³³

³¹ Bknz. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989. s.25-41

³² *Nef'i Divanı*'nda kelimelerin kullanılışı gayet edebidir.

Endişe tahayyül edemez sür'at-i seyrin

Ta'rifê anı çâre hemân tayy-ı lisândır ND K9/46

Tasavvur eylese ger peyker-i dil-ârâsın

Dem-i firâkde anlardı âşık-ı zârı ND K45/7

³³ *Tîğ* kelimesi *Nef'i Divanı*'nda 50'den fazla terkipte tamlayan olarak kullanılmıştır: *cevher-i tîğ-i kazâ-yı nâgehânî, tîğ-i bâtnî, tîğ-i zebân(13), tîğ-i ser-tîz-i (zebânım)(3), âb-ı tîğ-i nazm-ı şîrînîm, havf-i tîğ-i gamzesiyle, kabza-i tîğ-i cihângîr-i kazâyı, berk-i tîğ-i peykârı, tîğ-i hûn-bârı, tîğ-i adliyle, tîğ-i sîrâbı, kahramân-ı tîğ-i zen, tîğ-i süreyyâ-cevheri, tîğ-i hûn-eşân, tîğ-i pür-güher, tîğ-i bürrâmı (2), hayâl-i tîğ-i bürrânı, (cevher-i) tîğ-i bahrâmı(3), tîğ-i kazâyile (2), berk-i tîğ-i pür-güheri, tîğ-i kahırnla, âb-ı tîğ-i tâb-dârı, tîğ-i mücellâyı, fûrûğ-i tîğ-i cihân-tâbı, tîğ-i zafer, güdâzend-i tîğ-i kuhsâr (2), tîğ-i celî, tîğ-i hindî-nesebi, tîğ-i bîdâd, tîğ-i hûn-rîzi, tîğ-i âşık-küş, tîğ-i gamze-i bürrân, tîğ-i cihân-tâb-ı nâz, tîğ-i tegâfûl, tîğ-i gamzeyle*

*Ey Vahdetî noksan ki sen nâzır olaydın
 Âlemde acep nâdire-gû şâîr olaydın
 Hakkâ ki neler sâdır olaydı deheniünden
 Bir pare g..n tutmağa ger kâdir olaydın (SK M73)*

İkinci ve üçüncü mısralardaki *olaydın* kelimeleri anlam olarak *olurdu* ile tamamlanır.

katıl olup

Katıl olup ka'r-r-ı cehennemde mekânın buldu (SK M115)

onların hakkında

Anlurun hakkında peydâ etdiğim mazmunları (SK M65)

Ya ne lâzımdur Riyazi dahi gelmek derneğe (SK M52)

Mısralarda bariz bir lafzî ta'kid vardır.

Şehre âr etse olmağa kâdı (SK M33)

Şehre kâdı olmağa âr etse.

2. Mısralar arasında anlam ilişkisi zayıflığı

Birbiriyle çelişen sözler veya anlam çelişkisi bulunan cümleler sebebiyle bazı mısralar arasında irtibatsızlık vardır. Bazı mısralarda ise beyitler arasında anlam veya dile getiren tema bakımından kopukluk veya zayıflık gözlemlenmektedir. Eserin içeriğinde kısmen öyküleme bulunan kasideye benzer uzun şiirlerin akışında bütünlük ve beyitler arasında geçişlerde tutarlık görülmez. Şair üçüncü bir kişiden bahsederken birden kendisine döner, beyitteki özne ve nesnelere atıfları birbirine karışır. Bu da anlam veya konunun akışında kopukluğa yol açar. Anlam ve konu bakımından irtibatsızlık bulunduğunu düşündüren bazı örnekler:

*İki kaside komuştu ekâbiri cer için
 Anınla doldu yine şehir içinde her hâne
 Ne caize ne sıla var bu yerde meddaha
 Meğer idem yine varınca bergüzar Hâne (SK K1/13-14)*

Günümüz Türkçesine çevirisi:

*O (babam) "ekabiri cer" (büyüklerden dilenmek) için iki kaside komuştu.
 Şehir içinde her hane yine onunla doldu
 Bu yerde meddaha (dalkavuk şaire) ne caize ne de sıla var
 Meğer Han'a yine varınca sunayım.*

Mısralardaki muğlâklığın, ifade kopukluğunun edebî sebeplerle izahı zordur. Eserdeki bu tür muğlak ifadeler, şairin dili sorunlu kullanımından kaynaklanmaktadır. "iki kaside komuştu" derken herhalde babasının eve para yerine iki kaside bıraktığını ifade ediyor. Sonra şehir içinde herkesin bu kasideye rağbet gösterdiğini ama ekâbirin caize vermediğini ima ediyor. Zaten, muhtemelen babası Kırım Hanı ile birlikte ama bu iki kasideyi gidip Han'a hediye etmeyi düşünüyor. Bu düşünce 17. ve 18. asır şairleri tarafından da dile getirilmiştir. Yani kimsenin şiire ve şaire iltifat etmediği söylenmiştir. Eğer şairler dilencilik için şiir yazıyor ve Osmanlıda da şaire

caize yok idiyse, o zaman 17. asırdan itibaren, şiir ve divan sayısının azalması ve Kırım'da bir şairler zümresinin oluşması icap ederdi. Beyitlerde ayrıca “meğer” “ekabiri cer etmek” “kaside komak” gibi ifade sorunları da vardır. O iki kaside şehir içinde her hanede okundu ise *caize* ve *sılanın* olmaması ilginçtir.

*Peder bu mısraı hod kendi söylemişti bilir
Minâre üstüne lakkak çıkar yapar hâne
Giderdim ah veli korkarın ki ammum de
Duyarsa gittiğim ardumca can atar Hâne (SK K1/14-15)*

Günümüz Türkçesi ile:

*Babam bu mısraı zaten kendi söylemişti bilir
Leylek minare üstüne çıkar hane yapar
(Kırım Hanı'na) giderdim ancak korkarım amcam da (bağlaç)
Gittiğimi duyarsa Han'a ardumca can atar.*

İlk beytin şiirde zayıf da olsa var olan öyküleme ile ilişkisini bulmak zordur. Babasının Kırım Hanı ile birlikte gitmesi ve cerre çıkması, leyleğin lakkakla zaman geçirmesine teşbih edilmiş gibi düşünülebilirdi. Ama burada leyleğin lakkakla ömür tükettiği deyimi değil minare üstüne çıkması ve oraya ev yapması vurgulanmakta ve bu da babanın yaptığı cer işine teşbih edilmektedir. Dolayısıyla burada itnab yani sözü gereksiz uzatma durumu vardır.

*Zalimin zulmü ulu giceye kurdu bidat
İltifatı koyun emîni denen sekbane (SK Kk8/7)*

Beytin yer aldığı şiirin zemininde yer alan ahlak dışı fiil ikinci mısradaki da tekrarlanıyor. Birinci mısradaki lafzi ve manevi ta'kid sebebiyle iki mısra arasında anlam yönünden bir ilişki kurmak zor görünüyor.

*Bir etmegin eksük satıcı öldürecekisin
Sen kande ayâ sarı köpek kande vezâret
Kim görse o sûretle vezir olduğun der
Bir gevher-i pâk idi b... düşdü sadaret (SK M3)*

Bu okunuşu ile ilk mısradaki anlamca bir ifade sorunu vardır. İlk mısra ile kıt'anın diğer mısraları anlamca uyumlu görünmüyor. *Ekmeği eksik satıcının* kimi niçin öldüreceği ile ikinci mısra arasında bir anlam ilişkisi yoktur.

*Riş-i zerd ü ruh-ı esferle görün Etmekci
Kendi renginde aceb bulmadı mı damadı
Akabet devlet-i İslamı yıkarsa bu yıkar
Kendi Deccal Ben-î Esfer olur evladı (SK M5)*

Günümüz Türkçesi ile:

*Etmekçi[yi] sarı sakal ve sapsarı benizle görün
Acaba damadı kendi renginde bulmadı mı
İslam devletini sonunda yıkarsa bu (Etmekci) yıkar
Kendisi Deccal, evladı da Ben-î Esfer olur*

Bu sarışın Etmekçi ve soyu İslam devletini yıkar. İkinci mısradaki *Kendisi gibi sarışın bir damad bulamadı mı* demek istiyor. İyelik eklerinin yokluğu lafzî ta'kide sebep oluyor. İki beyit arasında bir anlam ilişkisi bulunmuyor.

*Kendim bilürem ben ki ne Hızram ne Mesihâ
Âlem dem-i cân-bahşum ile gerçi ki doldu
Cibril-i şâki olduğuma kalmadı şübhe
İfrît-i mukaddes ne desem yansular oldu (SK M106)*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 12 Fall 2014

Mısralar arasındaki anlam ilişkisi zayıftır. *Yansılama* fiilinin iki anlamı vardır. Nispet etmek, kakımak, azarlamak, masharalığa almak; öykünmek, taklid etmek. Hızır ve Mesih değil ise nefesi hangi açıdan kâinata can bahşeder?

3. Sorunlu Eşdizim, Deyim ve Tamlamalar

Eserde bazı deyim, tamlama ve eşdizimli kelimelerin teşkili sorunludur. Bazı eşdizim ve deyimlerin mısra içinde bağlam içinde yanlış kullanıldığı ve anlamca meramı ifade etmediği görülmektedir.

Eşdizimli kelimeler Türkçede bütün kelime gruplarının kesişme alanında bulunan, henüz yeterince araştırılmamış ve Türkçe dilbilgisi kitaplarında yer ayrılmamış bir tamlama sınıfıdır. Konuşulan Türkçenin içinde yeni olan eşdizimlilik terimini eski Türkçenin sözcük tasnifinin içinde ele almanın çok güç bir mesele olduğu açıktır. Bülent Özkan eşdizimli kelimelerin terkinde asıl olanın sözdiziminden doğan birliktelik kullanımı olduğu tespitini yapar. Kullanım sıklığına bağlı olarak yüksek bir dağılım gösteriyor ve tamlama anlam olarak farklılaşıyorsa birlikte kullanma olgusunun *eşdizimlilik* veya *anlamli sözcük birlikteliği* niteliği kazandığını ve sözlük girişine dönüştüğünü belirtir.³⁴

Sevil Altıkulaçoğlu eşdizimsel kelime birimlerini, deyimlerle bağımsız tamlamaların arasında yer alan bir kelime grubu olarak kabul eder ve eşdizimsel bir sözcük birimin yedi öz vasfının olduğunu söyler: Bu özelliklerin en temel üçü şunlardır:

1. *Eşdizimli sözcükler, birden fazla (en az iki) sözcüğün birleşiminden oluşur.*
2. *Eşdizimli sözcükleri oluşturan sözcüklerin hepsi sözlüksel olabileceği gibi, sözcüklerden biri sözlüksel, diğeri de dilbilgisel olabilir.*
3. *Eşdizimli sözcükleri oluşturan birimler arasında belirli bir ilişki vardır. Bu ilişki, ilgili birimlerin birbirine bağlılığını gösterir. Bu, bir anlamda, birimler arası sözleşme biçimindedir.*

Osmanlı Türkçesinde bir tamlamanın eşdizimli kelime sayılabilmesi için yukarıda sayılan nitelikleri taşıması gerektiği ilke olarak kabul edilebilir. Bunun karşısındaki dil olayı ise şiirde alışılmamış bağdaştırmalar yani eşdizim oluşturmamayan çağrışımların birbirinden uzak kelimelerin birbiriyle bağdaştırılmasıdır. Bağdaştırma genellikle aykırı sıfat tamlamalarıyla, teşhis ve istiarelerle yapılır. Şiirde imgelem oluşturmak ve anlama derinlik kazandırmak için günlük dilden sapma olarak görülen *alışılmamış bağdaştırmalara* başvurmaya olağan bir durumdur. Tenkidi yapılan dil kullanımları eşdizimde hata olarak değil şiir dilinin tabiatını imkân verdiği farklı tercihler olarak görülebilir. Fakat *Sihâm-ı Kazâ*'da soyutlanmış, çok katmanlı değil tamamen somut durumları tasvir eden bir dil kullanıldığı için verilen eşdizimli kelime kusurlarının bir şiir dili sapması olarak kabul edilmesi zor görünmektedir.

arz-ı cer

*Züğürtlük afetim oldu aceb midir etsem
Peder gibi buradan ben de arz-ı cer Hâne (SK K1/2)*

“*Cer arz etmek*”: verilen bir meta, selam veya mektup olmadığı için cer arz edilmez. “*Cer*” “dilenmek” anlamındadır. Burada *cer* kelimesi ile medrese öğrencilerinin üç aylarda cerre çıkmaları değil kaside okuyup dilenmeleri kastedilmektedir. Bize göre “*Cer arz etmek* (dilenme arz etmek)” ibaresi Türkçenin fesahatine uymamaktadır. “*Arz*” kelimesiyle birlikte kullanılan *arz-ı bendegi*, *-cemal*, *-didar*, *-endam*, *-hürmet*, *-müveddet*, *-ubudiyet* gibi belirli eşdizimli (collocational) kelimeler vardır. “*Arz-ı cer*” kişinin dilencilik yapmak istediğini Han’a sunması gibi garip bir

³⁴ Bülent Özkan, “Türkçenin Öğretiminde Sıfatların Eşdizim Sözlüğü -Yöntem Ve Uygulama”, *E-international Journal of Educational Research*, v. 1, I. 2- Autumn, 2010. pp. 51-65. s.54-55

anlama gelir. *Arz-ı hal etmek* deyiminden kinaye ile söz oyunu yapılmış olabilir. Ama arz birisinin huzuruna girerek yapılır. *Buradan* cer için sefere çıkılır veya *buradan* bir şey gönderilir. Bu mazmunun hangi bağlamda ve terkiplerle kullanıldığı Sünbülzâde Vehbi Divanından takip edilebilir.³⁵

muhtasar hâne

*Züğürt olursam olaydım ne çare kail idim
Olaydı baş sokacak denli muhtasar hâne (SK K1/9)*

ellerim taş altında

*Benim züğürtlük ile ellerim taş altında
Mühazrefatın o dürr ü güher satar Hâne (SK K1/7)*

(Hâna) can atar

Duyârısa gittiğim ardumca can atar Hâne (SK K1/15)

Kişiyeye yönelik, eksiltili olarak 'ben sana can atıyorum' denmez. Buluşmaya, kavuşmaya, görüşmeye can atılır.

na'lini soymak

Soyardı na'lini ölmüş eşeklerin yolda (SK K1/26)

Kervan veya kişi soyulur. Ölmüş eşeğin bir nalı değil nalları sökülür, çıkarılır veya alınır.

(Hâna) göz kapamak

Anı dahi bana ver deyu göz kapar Hâne (SK K1/29)

³⁵ Nef'i divanında kendisi hakkında tezviratta bulunan kişileri acımasızca eleştirir ve haklarında şikâyetçi olur. Ama yaptığı hicivde *cer* kelimesini ve türevlerini hiç kullanmaz. Ama *Sünbülzâde Vehbi Divanı*'nda kaside sunup dilencilik yapmak anlamında *Sihâm-ı Kazâ*'nın ilk şiirinde babanın şairliğini yererken yedi kez ve başka bir şiirde iki kez geçer.

*Bâd-ı sabâ ki büy-ü gül ü yâsemîn için
Cerrâr-ı bî-nevâ-yı reh-i büstân olur (K29/30)
Kasîde gezdirip bâb-ı ricâle
Tenezzül etmedim cerr ü sü'âle (SVD7/30)
Degildir câ'ize ümmîdi câ'iz
Gedâ-çeşmân sanarlar anı fâ'iz (SVD7/37)
Yakışmaz şâ'ire vâdî-i cerrâr
Budur erbâb-ı tab'a pek büyük 'âr (SVD7/38)
Eder nazm-ı kelâmı cerre müncer
O güne bed-edâ cerrâr-ı ahkar (SVD7/48)
Gezip ol derbeder ashâb-ı câhı
Kapılarda okur güyâ ilâhî (SVD7/49)
Sü'âlîñ feth edip her dürlü bâbın
Dilenci torbası eyler kitâbın (SVD7/50)*

*Niçe nâ-ehl gedâ-fînet ü sâ'il-meşreb
Cerrî sermâye eder eylese imlâ-yı sühan (SVD51/62)
Kalmadı şâ'ir ile farkı hemân cerrârîñ
Müntic-i cerr ü sü'âl oldu kazâyâ-yı sühan (SVD51/63)
64 Taldılar bâb-ı kibâra gazelim var diyerek
Oldu sâ'il kapısı dergeh-i vâlâ-yı sühan (SVD51/64)*

İşaret etmek anlamında *göz kapanmaz kırpılır*. Gözünü kapamak görmezden gelmek anlamında kullanılır.

şer'î hara

*Tevekkül eyle Hüdaya ahvalin
Ne şer'î hara arz eyle ne tatar Hâne (SK K1/31)*

“Hüdaya tevekkül eyle (ve) ahvalin Ne şer'î hara arz eyle ne tatar Hâne Burada sıfat tamlaması *şer'î har* ile kastedilen ne olduğundan şiirde bahsedilmez.³⁶”

ecel mevtine acele etmek

*Devleti devlet-i İslâmı zebûn etti hele
Katî lutf eyler ecel mevtine etse acele (SK Tb5/22)*

“Ecel ölmesine acele etse katî lutf eyler.” Azrail (birisinin) canını almaya acele eder.

(ilmini) başına çarpmak

*Ehl-i ilmim der ise başına çarpsın ilmin
Sair erbâb-ı suhen cehl-i mürekkep değil â (SK Kk16/13)*

gayr-i mükerrer fahişe

Böyle bir gayr-i mükerrer fahişe olmaz dahi (SK M21)

Eşi bulunmaz manasında kullanılmış.

Sorunlu Deyim ve Tamlamalar:

habîs ü nifâk

Sen bu habîs ü nifâkile hâşâ (SK M63)

Habis sıfat-ı müşebbehedir. *Habaset ü nifâkile* denir.

başlı başına ...geçinür

Kendi bir b... geçinür başlı başına ammâ (SK M71)

başlı başına deyimini muhtemelen *büsbütün* anlamında kullanılmış.

(senin) kavaran (onun) cânına değsin

*Vahdetî gel yine mâ-beynimüz islah edelüm
Böyledir gam yeme erbâb-ı dilün mu'tâdı
Fırsatî'nün göreyin cânına değsün kavaran
Bu kadar fitne vü âşûba ol oldı bâdî (SK M80)*

(cerri) muvâfik etmek; nağme çekmek

*Üçü de cerri muvâfik ider biri birine
Biribirin yine tenhada nağme çeker Hâne (SK K1/18)*

Bağlam izahı: Baba, oğul ve amca üç kişinin başbaşa kalınca Han'a kaside okuyorlar ama buna nağme çekmek denmez. Nağmeyi üç kişinin birbirine mi yoksa Han'a mı çektikleri

³⁶ *Şer' ü kânûnu edip ihyâ kemâl-i adl ile
Haşre dek ol mesned-i sadr-ı vezâretde mekîn (ND K56/44)*

belirsizdir. Fiili kavle muvafık edilir, uydurulur ama cer muvafık görülür. Burada *muvâfık eder* değil *muvâfık görür* denir.

ellerim taş altında

Benim züğürtlük ile ellerim taş altında (SK K1/7)

ne denlü/bu denlü

Ne denlü var ise cerrar azm eder hâne

*Bu denlü asker-i cerrâra memleket lazım*³⁷

Olaydı baş sokacak denlü muhtasar hâne (SK K1/9)

Ne denlü kılba bâkî yazmağa tasvirine dikkat (Kk14/10)

denaetinden bir latife nakl etmek:

Denaetinden eğer bir latife nakl etsem (SK K1/25)

Denaet kelimesi ile *fikra*, *mizah* anlamında *latife* kelimesi bağlam oluşturması tuhaftır.

esîr-i kayd olmak

Rind odur kim esîr-i kayd olmaz (SK Kk6/2)

Bir nesnenin *esîr-i kayd* olunur.³⁸ *Esir-i kayd-ı mâsiva* gibi.

bidat kurmak

Zalimin zulmü ulu giceye kurdu bidat (SK Kk8/7)

başına uğraya

Başına uğraya şeameti hod (SK Kk6/27)

“*Kendi başına gelsin*” anlamında kullanılmış.

zaruri iktizâ etdirdi

Zaruri iktizâ etdirdi bir Türk-i denî- hilkat (SK Kk14/1)

aşk etmek

Vâdi-i nazma çün kadem basdım

Cümle rindân-i dehre aşk etdim (SK M71)

dünyâyâ döşenmek

Dünyâyâ döşenmişler ol mertebe gûyâ kim (SK M34)

eğri ok gibi şikest olmak

Eğri ok gibi şikest ola benân-ı fikrim (SK M56)

Eğri ok aynı zamanda kırıktır

³⁷*Ne denli* sıfatı *ne kadar* anlamında sayılabilen bir kelimenin önünde kullanılır mı? Bunun cevabını *Nef'i Divanı* 'ndan bulabiliriz.

Ne denlü davi-i nazm eylesem zîrâ ne mümkündür (ND K5/42)

Ne denlü dikkat eylesen eger Bihzâd eger Mânî (ND K11/28)

Belâ budur ki ne denlü Ferîd-i asr olsan (ND K21/43)

Hakikat böyledir ammâ ne denlü medh edersem de (ND K43/44)

³⁸*esir-i kayd-ı suret* (ND Kk11/49); *Bâkî esîr-i kayd-ı nukûş u suver degül* (BD G290/5)

kûs ötmek; dehre şikest vermek

*Ey Vahdetî kûs olsa bu denli ötmez
Verdi kavaran semia-i dehre şikest³⁹ (SK M88)*

gözi eğri

Gidinün gözi de eğri yalnız kaşı değil (SK M103)

Şiir dilinde sapma örneği olsa da, kaşın eğri oluşunun verdiği şiirselliği gözi eğri eşdiziminde bulmak güçtür.

Cibril-i şâki ve İfrît-i mukaddes

*Cibril-i şâki olduğına kalmadı şübhem
İfrît-i mukaddes ne desem yansular oldı (SK M106)*

(lütf -i hakdan) gözü yummak

*Mansıb ümmidi Receb paşadan
Lütf-i hakdan gözü yummak gibidir (SK M113)*

Receb paşadan Mansıb ümmidi Lütf -i hakdan gözü yummak gibidir.

Sonuç

Manzum bir eserin edebi değeri ve atfedildiği şairin şiir dili kalitesini ne ölçüde temsil ettiği hakkında yansız ve doğru neticeye ulaşmak için, dili ve üslubu üzerinde titiz bir inceleme yapılmalı ve eser karşılaştırmalı bir tenkide tabi tutulmalıdır. Aynı şairin kaleminden çıktığı iddia edilen iki ayrı nazmın dil ve üslubundaki edebi seviye farkı, şiir severi o şairin edebi kişiliği hakkında kuşku duymasına yol açar. Bu tür metinlerin yazıldığı dönemin nazım dilikistas kabul edilir ve şair veya yazarın varsa başka eser(ler)i ile bu tür eser arasında eleştirel dil ve üslup karşılaştırması yapılırsa, hangi eserin o edebi kişiliğin gerçek üslubunu yansıttığı sorusuna makul bir cevap bulunabilir.

Nef'i Divanı ile kıyaslanınca *Sihâm-ı Kazâ*'nın içindeki manzumeler içerik ve edebilik bakımından kuşku görünmektedir. Kuşku tarihi yönü bulunan metinlerin tenkidinin özünde bulunur ve bilimsel araştırmada eksikliği durumunda skolastik düşünce hâkim olur.⁴⁰ 1940'lı yılların başında edebi kamuoyunun ilgisine sunulan eser bir inkisar-ı hayal ile karşılanmış ve bir kaç edebi şahsiyetin mübalağalı övgüsü dışında edebiliği eleştirilmiştir. Eserde o gün kullanılan ve bugün kullandığımız Batı Türkçesinden farklı bir Türkçe kullanışı vardır. Yunus Emre'den Divan ve halk şiiri olmak üzere iki kola ayrılan Türkçe bağlamında değerlendirilince eserin Türkçesinde başka yerde rastlanmayan ifadeler görülmektedir.

Nef'i Divanı ve *Sihâm-ı Kazâ*'da edebi duruş, dili kullanım ve nazım üslubu bakımından iki farklı şair kişiliği ile karşılaşmaktadır. Bu çalışmanın amacı hangi eserin şairinin edebi bakımdan kusursuz olduğu ve hangi şiirin üslubunun Osmanlı divan şiirinin üslubunu temsil ettiği sorularına cevap aramak ve bahsedilen inkisar-ı hayali anlamaya çalışmaktır. Bunun için *Sihâm-ı Kazâ*'da dil kusurları ve üslup zayıflıklarının olup olmadığı araştırıldı. İkna edecek sayıda örneğin bulunduğu kanaatine ulaşıldı ve sorunlu olduğu düşünülen ifade ve kelimelerin dönemin Türkçesinin kullanıldığı eserlerde taraması yapıldı. Bazıları üzerinde açıklama yapılarak eserin edebi düzeyi ortaya konulmaya çalışıldı. Yapılan bu inceleme, içeriği ile birlikte değerlendirilince eserin edebi kalitesi yüksek17. asır divan şiiri okurunun bedii zevk düzeyinehitap etmediği görüşünü teyit eden bulgular ortaya koyduğunu düşünmekteyiz.

³⁹Şikest etmez habâbın etse cevân rû-yı deryâda (ND K27/23)

⁴⁰ Menderes Coşkun, "Türk Tarih Ve Edebiyat Kaynaklarının İç Ve Dış Tenkidi Meselesi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/2 Winter 2009. s.188-198

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Metin, *Hicvin Ankâları, Nef'i ve Sihâm-ı Kazâ*, Akçağ Yay., Ankara 1998.
- ALTIKULAÇOĞLU, Sevil, *Yabancı Dil Sınıflarında Eşdizimli Sözcük Öğretimi ve Anadilin Rolü*, Dil Dergisi, s. 148, 2010. s.38-52
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Edebiyata Dair*, Kubbealtı Yay., İstanbul 1997.
- BİLGEGİL, Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgât)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989.
- BİLGEGİL, Kaya, *Cehennem Meyvesi*, Salkımsöğüt Yay., Ankara 1997.
- BUFFON, Rémy G. Saisselin "Style, and Gentlemen", *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, v. 16/3, Mar. 1958, pp. 357-361. s.357, <http://www.jstor.org/stable/427383>. Accessed: 02/03/2011 04:19
- ÇOBAN, Ahmet, *Edebiyatta Üslup Üzerine*, Akçağ Yay., Ankara 2004.
- COŞKUN, Menderes, "Türk Tarih Ve Edebiyat Kaynaklarının İç Ve Dış Tenkidi Meselesi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic V. 4/2 Winter*, 2009.
- EBUZZİYA Tevfik, *Nef'i*, Matbaa-i, EbuZZiya, İstanbul 1311.
- ENGİNÜN, İnci, "Yeni Türk Edebiyatında Nef'i", *Gazi Türkiyat Dergisi*, Bahar, S. 8, Ankara 2011
- HARMANCI, Abdullah, "Cemal Süreya Şiirinde Dil Sapmaları", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic V 8/4 S. 2013*. s. 909-918
- HAŞİM, Ahmet, "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazât", *Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri*, (Haz.: İnci Enginün-Zeynep Kerman,) Dergâh Yay., İstanbul 2005.
- İPEKTEN, Haluk, *Nef'i: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara 1996.
- KARAHAN, Abdülkadir, *Nef'i Divanı'ndan Seçmeler*, KB Yay., Ankara 1992.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, Akçağ Yay., Ankara 2006.
- MENDERES, Coşkun, & DURMUŞ Osman, "Gelibolulu Ali'nin Kühü'l-Ahbar'da Türkçeyi Kullanım Sorunları", *Uluslararası Gelibolulu Mustafa Ali Çalıştayı*, TDK, Ankara, 2011.
- MENGİ, Mine, "Divan Şiirinde Yergi Amaçlı Söz Sanatları", *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yay., Ankara 2000.
- NEF'Î, *Nef'i Divanı*, (Haz. Metin Akkuş), Akçağ Yay., Ankara 1993.
- ÖNAL, Mehmet, *Edebi Dil ve Üslup*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi S. 36, Erzurum 2008.
- ÖZKAN, Bülent, "Türkçenin Öğretiminde Sıfatların Eşdizim Sözlüğü -Yöntem Ve Uygulama", *E-international Journal of Educational Research*, v. 1, I. 2- Autumn, 2010. pp. 51-65
- SEVÜK, İsmail Habib, *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1942.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

TANÇ, Nilüfer, “Alımlama Estetiği Işığında Hüsn ü Aşk’ın Poetik Değeri: Suhan”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* V. 8/9 Summer 2013. s. 2351-2360

TULUM, Mertol, *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, TDK Yay., Ankara 2011.

TANPINAR, A.Hamdi, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, 1988.

....., *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergah Yay., İstanbul 1977.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

